

z učlovečenjem Božjega Sina« kot pa »kar se je zgodilo v učlovečenju Božjega Sina« (str. 95) – a to so že stilistične malenkosti.

Ob prevodni suši na polju srednjeveške filozofije in teologije je vsako novo poslovenjeno besedilo potrebno pozdraviti. Obe knjigi prinašata v slovenski kulturni prostor svežino, misel serafskega učitelja prekipeva od izvirnosti, ustvarjalnosti in sintez. Kot taki bosta skorajda obvezno branje za resne študente filozofije in teologije, zaradi jezikovnega in kulturnega bogastva pa tudi za klasične filologe; in upati je, da bo pot do srednjeveške misli v prihodnosti odstrl še kakšen prevodni dosežek iste prevajalke.

Domen Iljaš OFM

* * *

Matej Hriberšek. *Slovenski doktorji klasične filologije na dunajski univerzi v obdobju 1872–1918*. 522 strani, 64 slik. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 2021. Zbirka Življenja in dela: biografske študije. Trda vezava, 24 €. ISBN 978-961-05-0586-0.

Matej Hriberšek z monografijo *Slovenski doktorji klasične filologije na dunajski univerzi v obdobju 1872–1918* razširja in nadgrajuje raziskave, ki jih je izvedel za področje klasične filologije v sklopu projekta »Zgodovina doktorskih disertacij slovenskih kandidatov v avstro-ogrski monarhiji (1872–1918)«. Izbira letnic je logična: leta 1872 je v avstro-ogrski monarhiji prišlo do korenite reforme doktorskega študija (odtlej so doktorski kandidati morali pred promoviranjem napisati znanstveno disertacijo ter uspešno opraviti dva rigoroz), leto 1918 pa zaznamuje konec monarhije. Za to obdobje je na dunajski Filozofski fakulteti evidentiranih 11 doktoratov s področja klasične filologije. Hriberškov pogoj za uvrstitev kandidata na seznam ni bil le, da slednji izvira s slovenskega narodnostnega ozemlja, ampak tudi, da je za materni jezik na vpisnici navedel slovenščino. Čeprav za dva kandidata (Janeza Maslja in Franca Omerzo) v arhivski dokumentaciji ni zapisa o promociji, sta v knjigo vseeno vključena, saj sta opravila vse oziroma večino obveznosti, ki so bile zanjo pogoj.

Prvo poglavje predstavi znanstveni doktorat, kot so ga uvedli leta 1872. Takrat so bile opuščene disputacije o tezah, glede strogih doktorskih izpitov pa je bila sprejeta ureditev, ki je določala, da je moral kandidat pred pristopom k izpitoma (rigorozoma) predložiti pisno disertacijo o svobodno izbrani temi. Kandidatovo disertacijo sta ocenila dva referenta. Če sta jo oba ocenila pozitivno, je bil kandidat

pripuščen h glavnemu in stranskemu rigorozu. Rigoroza sta temeljito in vsestransko preverjala kandidatovo znanje na njegovem področju in sorodnih področjih. Če je bil kandidat pri obeh rigorozih aprobiran, je bil lahko v letu, ki je sledilo, promoviran v doktorske časti.

V drugem poglavju avtor predstavi razvoj učiteljskega izpita za poučevanje na habsburških srednjih šolah, predvsem gimnazijah. Doktorat namreč ni bil zagotovilo učiteljske službe; šele učiteljski usposobljenostni izpit, po zahtevnosti vsaj ekvivalenten doktorskemu študiju, je omogočil službo stalnega učitelja na srednji šoli. Po tem, ko je opravil obvezne kolokvije iz filozofije, pedagogike in šolske higijene, je kandidat na komisijo, podrejeno šolskemu ministrstvu, naslovil prošnjo, kjer je navedel, za katera področja in učne jezike želi pridobiti potrdilo. Na klavzurnih izpitih, ki so bili strogo nadzorovani, je moral kandidat brez uporabe pripomočkov dokazati svojo raven znanja na področju stroke, za katero je kandidiral. Pri latinščini in grščini je bila ena od nalog običajno literarno-zgodovinska, druga pa prevodoslovna in literarno-kritiška. Kako dobro kandidat pozna slovnico in književnost, se je dodatno preverilo še na ustnih izpitih. Zadnji del pridobitve potrdila je bilo leto pedagoške prakse. Hriberšek v posameznih podpoglavjih z zgledno natančnostjo predstavi spremembe v izpitnem redu za učiteljske kandidate skozi čas. V drugem poglavju sta tudi dve splošnejši podpoglavji: podpoglavje »Visokošolski učitelji in študentje po letu 1848« oriše, kako se je po revolucionarnem letu 1848 dunajska univerza na podlagi principov *Lehrfreiheit* in *Lernfreiheit* preobrazila iz izobraževalne v izobraževalno-raziskovalno ustanovo; podpoglavje »Enoletno prostovoljno služenje vojaškega roka in visokošolski študij (1889)« pa pojasni, kako je bilo urejeno služenje vojaščine, da ni bilo v navzkrižju z visokošolskim študijem.

Tretje poglavje na nekaj straneh očrta zgodovino dunajskega Seminarja za klasično filologijo in pokaže, kako je študij filologije na Dunaju zaradi nadarjenih posameznikov v le nekaj generacijah postal eden najkvalitetnejših študijev na univerzi. Prvo generacijo predstavljata Hermann Bonitz in Karl Joseph Grysar, najpomembnejši predstavniki druge generacije so bili Wilhelm von Hartel, Karl Schenkl in Theodor Gomperz, tretje pa Edmund Hauler, Hans von Arnim in Ludwig Radermacher.

Četrto poglavje je osrednje. V njem so za vsakega slovenskega doktoranda podani podatki o študiju, izbranih predavanjih, disertaciji in rigorozih, učiteljskem izpitu in delu. Kandidati si v poglavju sledijo kronološko. Prvi je Fran Detela, ki ni predstavljen tako natančno kot ostali, saj je o njegovi študijski poti že precej napisanega. Imatrikuliral je v študijskem letu 1871–72 in študiral sedem semestrov. Aprobacijo za

poučevanje latinščine in grščine v vseh razredih gimnazije v nemškem učnem jeziku je pridobil leta 1875, disertacijo z naslovom *De Demi persona in Aristophanis Equitibus*, katere rokopis je ohranjen, pa oddal leta 1877. Od leta 1876 do leta 1890 je poučeval na gimnaziji v Wiener Neustadtu, nato pa je z letom 1890 postal ravnatelj gimnazije v Novem mestu. Vodil jo je do leta 1906.

Drugi doktorand je Josip Pipenbacher, ena pomembnejših osebnosti na področju klasično-humanističnega šolstva v Sloveniji; podrobne informacije o njegovem študiju in delu so na voljo tudi v tem in prejšnjem letniku pričujoče revije.

Tretji je Franc Prosenc. Imatrikuliral je v študijskem letu 1890–91 in študiral devet semestrov. Naslov njegove disertacije, ki jo je oddal leta 1895, je bil *Quonammodo tragici Graeci Herculis mythum tractaverint*. Disertacija je bila aprobirana, niso pa ohranjeni niti rokopis niti ocene. Ko je opravil učiteljski izpit za grščino in filozofsko propedeutiko kot glavni predmet ter latinščino kot stranski predmet, ga je pot vodila na Moravsko, a o njegovem delovanju tam zaenkrat ni veliko podatkov.

Janez Maselj se je na Filozofsko fakulteto dunajske univerze vpisal v študijskem letu 1891–92. Študiral je devet semestrov, nakar se je prijavil na rigoroz z disertacijo *De ablativi separativi vel propii* [sic] *usu Taciteo comparato cum usu Ciceronis, Caesaris, Sallustii, Livii*. Od cesarsko-kraljeve komisije je leta 1899 pridobil potrdilo, da lahko v slovenščini kot učnem jeziku na gimnazijah poučuje klasično filologijo kot glavni predmet in slovenščino kot stranski predmet, šest let pozneje pa je opravljal še dodatni izpit za nemščino kot stranski predmet. Učiteljska pot ga je najprej vodila v Kranj, nato pa v Novo mesto, kjer je ostal do šolskega leta 1910–11. Nato je bil premeščen na II. državno gimnazijo v Ljubljani, kjer je ostal do leta 1926. Med letoma 1922 in 1925 je vodil tudi grški proseminar na Oddelku za klasično filologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Leta 1927 se je vrnil na novomeško gimnazijo, kjer je prevzel vlogo ravnatelja. Upokožil se je leta 1932.

Franc Lastavec je na dunajski Filozofski fakulteti imatrikuliral v letu 1881–82 po enoletnem služenju vojaškega roka. Študiral je do zimskega semestra leta 1884–85. Študija ni takoj dokončal, temveč je zapustil Dunaj in 15 let deloval kot domači učitelj. Šele v zimskem semestru 1898–99 se je vrnil na fakulteto, zaključil osmi semester študija ter opravil izpite. K rigorozu je z dovoljenjem ministrstva pristopil poleti 1899, je bila pa njegova disertacija z naslovom *De verborum cum praepositionibus compositorum apud Vergilium cum dativo structura* aprobirana že februarja tistega leta. Učiteljskega izpita se ni odločil opravljati in o njegovem delu po končanem študiju zaenkrat ni veliko znanega.

Šesti doktorand je Anton Dolar. Na dunajsko univerzo se je vpisal v zimskem semestru 1895–96. Študiral je do letnega semestra 1900 z enoletno prekinitvijo za služenje vojaščine, skupaj torej osem semestrov. Disertacijo z naslovom *De accusativi usu Terentiano* je oddal v presojo poleti 1900. Njen rokopis je ohranjen in obsega 121 strani. Disertacija je bila aprobeirana januarja leta 1901. Ko je pridobil potrdilo za poučevanje klasične filologije kot glavnega predmeta in slovenščine kot stranskega predmeta, je bil najprej nastavljen kot suplent na klasični gimnaziji v Mariboru, leto kasneje je tam postal pravi gimnazijski učitelj; po nekajletni premestitvi na državno gimnazijo v Celju se je spet vrnil v Maribor, kjer je ostal do upokojitve leta 1937.

Janez Gnidovec se je v letu 1898–99 vpisal na Filozofsko fakulteto dunajske univerze po pozivu škofa Jegliča, ki je iskal učitelje za načrtovano škofijsko gimnazijo. Bil je star že 26 let, saj je bil prej študiral teologijo in tri leta deloval kot duhovnik. Na Dunaju je ostal osem semestrov. Za doktorat iz klasične filologije v povezavi z antično zgodovino je predložil disertacijo z naslovom *De Hippia maiore Platoni attribuendo*. Disertacija, ki je ohranjena in obsega 104 strani rokopisa, je bila ocenjena pozitivno, saj je bila zelo dobro napisana, in Gnidovcu je bilo predlagano, naj jo objavi, česar pa ni nikoli storil. Po opravljenem izpitu za poučevanje klasične filologije kot glavnega predmeta in slovenščine kot stranskega predmeta je začel poučevati v Kranju, kjer je bil v šolskem letu 1903–04 suplent in v letu 1904–05 pravi učitelj. V letu 1905–06 je postal ravnatelj knezoškofijske zasebne gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano, v letu 1909–10 pa rektor Zavoda svetega Stanislava, katerega del je bila omenjena gimnazija.

Anton Derganc je na dunajski univerzi študiral od leta 1902–03 do leta 1905–06, skupaj osem semestrov. K rigorozu za pridobitev doktora iz klasične filologije v povezavi s staro zgodovino in epigrafiko se je prijavil februarja 1907. Priložil je disertacijo z naslovom *In Dionis Chrystostomi orationes XII, XIII, VII, XXXI, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXVI observationes criticae*. Izvirnik ni ohranjen. Učiteljski izpit za poučevanje klasične filologije kot glavnega predmeta ter nemščine kot stranskega predmeta je opravil leta 1907. V šolskem letu 1907–08 je začel kot suplent na državni gimnaziji v 13. dunajskem okrožju, z naslednjim šolskim letom pa je postal provizorični učitelj na Sofijini gimnaziji na Dunaju. Kariero mu je preprečila zgodnja smrt – v 29. letu starosti je skupaj s prijateljem zmrznil na novembrskem izletu v gore.

Deveti doktorand je Franc Jerè. Po gimnaziji, kjer je maturiral z odliko, je vstopil v semenišče, štiri leta študiral na ljubljanski Teološki fakulteti, nato pa bil leta 1906 posvečen v duhovnika. Že naslednje leto ga je škof Jeglič poslal na Dunaj na študij klasične filologije. Imatrikuliral

je leta 1907–08 in na univerzi ostal šest semestrov. Prijavi za rigoroz je maja 1910 priložil disertacijo z naslovom *Quibus ex fontibus Plato doctrinam suam, quae est de immortalitate animi eiusque post mortem sorte desumpserit*. Disertacija, ki ni ohranjena – verjetno zaradi nemške zasedbe Zavoda svetega Stanislava, kjer je Jerè kasneje bival in deloval – je bila junija ocenjena zadovoljivo in aprobirana. Učiteljski izpit za klasično filologijo kot glavni predmet in slovenščino kot stranski predmet je opravil leta 1913. Učitelj suplent je bil v Zavodu že od leta 1910, nato pa je kot redni učitelj tam služboval tri desetletja. Deloval je tudi kot predavatelj za svetopisemsko grščino na Teološki fakulteti, bil pa je tudi eden od redkih doktorjev, predstavljenih v knjigi, ki so se s filologijo produktivno ukvarjali zunaj učilnice. Antonu Brezniku je pomagal pri pripravi leta 1915 izdanega grško-slovenskega slovarja; bil je soustanovitelj Društva prijateljev humanistične gimnazije; predstavljal je gonilo pri obuditvi Wiesthalerjevega latinsko-slovenskega slovarja, ki je bil od prve svetovne vojne čakal celostno izdajo; v sodelovanju z drugimi profesorji škofijske klasične gimnazije je pripravil tri latinske vadnice za pouk na srednjih šolah; iz grščine pa je tudi prevajal svetopisemska besedila in spise cerkvenih očetov.

Ivan Samsa se je na Filozofsko fakulteto dunajske univerze vpisal v zimskem semestru 1908–09. Na fakulteti je ostal šest semestrov in julija 1911 z dovoljenjem ministrstva oddal prijavo k rigorozoma za pridobitev doktorata iz klasične filologije v povezavi z grško in rimsko antično zgodovino. Tema njegove disertacije je bila mučeniška smrt Pionija iz Smirne, naslov pa bodisi *Martyrium Pionii* bodisi *Passio Pionii*. Disertacija ni ohranjena, ker jo je ob nemški zasedbi verjetno doletela podobna usoda kot Jeretovo. Delo je bilo aprobirano in priporočeno za objavo. V letih 1912–14 je Samsa na knezoškofjski gimnaziji poučeval kot suplent, leta 1914 je bil imenovan za učitelja. V Šentvidu je ostal do leta 1941, ko so zavod zasedli Nemci. Med vojno je poučeval v Ljubljani, potem se je vrnil v rodni kraj, kjer je bil do smrti upravitelj župnije.

Franc Omerza je imatrikuliral v študijskem letu 1909–10 in na Filozofski fakulteti dunajske univerze študiral sedem semestrov, nakar se je januarja 1913 z dovoljenjem ministrstva prijavil k rigorozoma za doseg doktorata iz klasične filologije v povezavi z grško in rimsko antično zgodovino. Prijavi je priložil disertacijo z naslovom *De Origenis in libris Contra Celsum scriptis articuli usu*. Učiteljski izpit je delal za klasično filologijo in slovenščino. Njegova učiteljska pot se je začela in končala na škofijski gimnaziji v Šentvidu. V letu 1913–14 je bil suplent, nato pa redni učitelj do svoje smrti leta 1940. Skupaj z Francem Jeretom in Ivanom Samso je proti koncu svoje pedagoške kariere objavil tri latinske vadnice za klasične in realne gimnazije, toda za razliko od

njiju je živel umaknjeno in se posvečal prevajanju. Rezultat njegovega dela je vrsta prevodov iz antične književnosti.

Bralca monografije, ki ga zanima le eden od doktorandov, bo razveselilo dejstvo, da so pomembne stvari razložene vsakič posebej, četudi to vodi v nekaj ponavljanja. Bralec, ki ga zanimajo vsi, pa bo vsakič dobil še kakšno dejstvo več in si bo lahko ustvaril širšo in celovitejšo sliko. Primer je podatek o nemški zasedbi Zavoda sv. Stanislava, ki se v biografijah kar nekajkrat pojavi. Bralec knjige kot celote ne izve le, da so Nemci prišli nenadoma in pustili prebivalcem prekrasne stavbe Josipa Vancaša v Šentvidu samo kakšno uro, da izpraznijo prostore in odidejo, temveč tudi, da je bila izgubljena večina gradiva v knjižnici, v zavodskem arhivu ter v zasebnih arhivih in knjižnicah profesorjev. Izve, da se je na veliko srečo rešil rokopis Wiesthalerjevega slovarja, obžaluje pa lahko podatek, da so bili uničeni rokopis obrnjenega Pleteršnikovega slovarja, rokopisi disertacij Omerza, Samsa in Jereta, mnogi Omerzovi prevodi ter drugo dragoceno gradivo.

Poleg ponavljanja pomembnejših podatkov je koristen tudi dodatek na koncu knjige, kjer avtor za vsakega izmed omenjenih poda seznam študijskih obveznosti po semestrih. Za Lastavca, Dolarja in Gnidočca v dodatku ponudi na voljo še prepise odlomkov iz disertacij, za Detelo pa prepíše kar celotno disertacijo skupaj z oceno in doda še njen prevod. Ti prepisi dajejo vpogled v spretnost doktorskih kandidatov pri rabi jezika in njihovo nadarjenost za akademsko delo. Se je pa treba po drugi strani vprašati, kako važne so biografije vseh profesorjev, pri katerih so preučevani doktorandi kdaj vpisali kako predavanje. Slabih sto strani šestega poglavja se bo lahko komu zazdelo odveč. Zadostoval bi preprost seznam imen; nekaj po zgledu tistega z rektorji in dekani dunajske Filozofske fakultete z začetka monografije. Če že, bi bilo bolj smiselno vključiti le življenjepise profesorjev referentov pri disertacijah in ocenjevalcev na zaključnih izpitih; še boljša ideja bi bili prepisi drugih treh ohranjenih disertacij slovenskih kandidatov – do teh rokopisov je veliko težje dostopati kot do podatkov o življenju Wilhelma Meyer-Lübkeja, na primer.

Navzlic omenjenemu zadržku pa je za Hriberškovo monografijo mogoče v skupnem brez obotavljanja reči, da pomembno prispeva k poznavanju zgodovine slovenske humanistike. Delo temelji na odličnem obvladovanju virov in pomembno dopolnjuje poznavanje življenjskih in primarno študijskih poti enajstih posameznikov, ki jih zgodovino pisje spričo majhnega bazena slovenskih izobražencev tistega časa nikakor ne more zanemariti.

Jonathan Rebetz